

מגד

יורחחים

148

שבת תשע"ב

עלון חודשי להנחלת משנתו ומורשתו של מרן הראי"ה קוק זצ"ל

על משנת הראי"ה

"על דבר העצמות האנושית היא שאלה גדולה האם היא עולה הלך ועלה או יורדת הלך וירוד?"
עין איה שבת פרק שני אות לח

את העצמיות שלה כמו שבע מצוות נח שהמוסר שבהן אינו משתנה מפני תהפוכות הזמן. אך המוסר המינימאלי הזה המתאים לאומות העולם אינו מספיק לישראל. ולאחר שעם ישראל הובדל מכל העמים, ניתנו להם במתן תורה תרי"ג מצוות שעיצבו עצמות פנימית חדשה לאומה הישראלית.

כאשר אנו מעריכים זה מול זה את שני הנתונים הללו נשאלת השאלה: איזה מהם עיקרי וחשוב יותר לתפוס מקום יותר נכבד בחיי האדם - האם העצמות האנושית או מקריו המשתנים? תשובה לשאלה זו מוצא הראי"ה בדברי הגמרא (שבת לח) "מנהגו של עולם, מלך בשר ודם גוזר גזרה ספק מקיימין אותה ספק אין מקיימין אותה, ואם תמצי לומר מקיימין אותה-בחיי מקיימין אותה, במותו-אין מקיימין אותה. ואילו משה רבינו, גזר כמה גזירות ותיקן כמה תקנות, וקיימות הם לעולם ולעולמי עולמים. ולא יפה אמר שלמה 'ושבח אני את המתים' וגו'?" וכך מבאר הראי"ה (עין איה שם) את דברי הגמרא: המלך והמלכות מסמלים את החולף, את התחזוקה השוטפת של החברה האנושית. לכן התקנות שהם מתקנים והחוקים שהם מחוקקים הם הוראת שעה ומכוונים למצבים שהזמן גרמן, ולכן הם חולפים. כשהם מתקיימים, אין הם מתקיימים בזכות עצמם אלא מכח סמכותו של המלך ("בחיי מקיימין אותה") אבל כאשר הסמכות חולפת ("במותו") אין מקיימים אותה. בדורות הראשונים, כשהאכלוסיה האנושית הייתה פרימיטיבית ופרועה, היה צריך כוחות נעלים ונשגבים שישיעו על החברה האנושית שפע הנהגה אלוקית נצחית שתרום את האנושות, ולכן הניח הקב"ה בכח האנושות להוציא כוחות שהיו משכמם ומעלה וידעו לעצב את האנושות לדורות. כך נהגה ההשגחה העליונה עם עם-ישראל. התורה הנצחית ניתנה לישראל דווקא בדור יציאת מצרים שאז האומה התגבשה לעם, ומשה רבנו נבחר להטביע את חותם העצמות הישראלית באופן שדברי תורה יהפכו להיות חלק מעצמיות החיים הישראליים, שאז יש להם ערך בטוח ומתקיים יותר מאשר הנהגה המתייסדת על פי מקרי חיים משתנים. אבל לאחר מכן ככל שהרמה הכללית של הציבור עלתה בהשפעת האישים הדגולים של הדורות הראשונים, שוב לא היה צורך באישים שהם משכמם ומעלה ולכן רמתם של הגדולים ירדה אבל המציאות בכללה עולה ועולה.

הרב יעקב הלוי פילבר
ירושלים ת"ו.

האנושות בנסיגה או בהתקדמות

נקודת השיא של האנושות הייתה בתקופת אדם-הראשון בגן עדן. לאחר החטא באה הנפילה והחברה האנושית עברה שינויים ותהפוכות. והנה בכתבי מרן הראי"ה אנו מוצאים לכאורה שני תהליכים הפוכים, מצד אחד משתמע שההווה הולכת ומתעלה כמו שכתוב בספרו "אורות הקודש" (ח"ב עמ' תקכב): "אנחנו משיגים את המציאות בתור הויה שהיא מתחלת ממקורה, הולכת בתחילה הליכת ירידה מלמעלה למטה, ממעות עליונה למהות ירודה, עד שבאה לירידה היותר שפלה, ואחר כך היא שבה לעלות, והולכת היא ועולה מירידתה השפלה בעומק תחתית עד העליה היותר עליונה, עד עלותה למקורה בסתר עליון". ועוד כתב שם (עמ' תקכא): "העולם מתעלה תמיד, מפני ששורש העולם מתמלא תמיד אור חכמה, וכל מה ששורש הזמן עובר יותר ויותר, החכמה מתרבה, בישישים חכמה ואורך ימים תבונה. מתוך כך הענפים כולם, שהם האנשים כולם, וסדריהם, ותכונות רוחם הפנימיות וכן היצורים כולם מדומם צומח וכל החיים כולם הרי הם מתבססים ומתעלים". ומצד שני הוא אומר שגדולי הדורות הולכים ומתקטנים כמו שנאמר בספרו "עקבי הצאן" במאמר הדור (עמ' קיא): "ברובי תקופות ההיסטוריה אנחנו מוצאים חכמים נעלים גדולי רוח בדורות הראשונים, שאנו משתאים על גודלם ועז רוחם, אבל הכלל היה נתון בשפל המצב, בין בדעה, בין במוסר. . . בדורות האחרונים התחילו הענקים להתמעט והכלל הולך ומתעלה. באומתנו נתמעטו הבורים, ולעומתם נתמעטו והוקטנו הגאונים הצדיקים". האם יש סתירה בדבריו?

מרן הראי"ה מתייחס לתופעה הכפולה הזאת בספרו "עין איה" (שבת פ"ב אות לח), הוא מבחין בין מה ששייך לעצמות האנושות (למהות ולתכונה העצמית של האנושות) לבין המקרים המשתנים שבמהלך הדורות. ושם הוא כותב שלגבי המקרים החיצוניים הנוגעים לפרטים המעשיים שהם תולדות המקרים המשתנים, בהם רואים אנו באנושות התקדמות והתפתחות, וככל שהאדם מוסיף ידיעות מהניסיון האנושי המצטבר-כך בתחום הזה יש באנושות התפתחות, אבל בכל מה שנוגע ל"עצמות האנושית" ליכולת לעצב את האנושות ביסודות הקיימים לדורות, כאן אין אנו יכולים לדמות את גדולי הרוח בימינו לאותם שהיו בדורות הראשונים. העובדה שהראשונים היו ענקי רוח אינה מקרית אלא היא בכוננת מכוון מההשגחה העליונה, כי בימיה הראשונים הייתה האנושות צריכה לגבש

שלום דורש סבלנות, אך האמת היא מוחלטת

פרסום דרשתו המקורית של הרב קוק, הידועה עד כה בע"פ, על רקע מאורעות תרפ"ט

שני עורכי הדין הודו על המזכרת ועל דברי הברכה". הבה נתבונן מהו הרקע ההיסטורי לידיעה שלפנינו, מדוע הוקמה ועדת החקירה? מי הם עורכי הדין שהתמנו מטעם הממשלה הבריטית לייצג את היהודים? האם ייצגו באמנות את הצד היהודי? מה היתה עמדתם ודעתם של חברי ההסתדרות הציונית, הועד הלאומי והרבנות הראשית? מה היתה דרישת מרן הרב מהפרקליטים בעתיד? ונבדוק את התחושה שמפעמת בלבנו למקרא הדברים.

מאז הצהרת בלפור על מתן מנדט לעם היהודי להקים בית לאומי בארץ ישראל, התעוררה התנגדות עזה מצד הערבים להצהרה. בגלל לחצם הוגבלה עליית יהודים לארץ, במרכז המאבק עמד הסכסוך על הכותל. כך הסיט המופתי חג' אמיין-אל-חוסייני את ההמונים בהשתמשו בגורם הדתי, כלומר בסכנה הנשקפת למסגד אל-אקצה, מהשתלטות היהודים על מתחם הר הבית. מן הראוי לזכור כי הסטטוס-קוו מימי הטורקים היה מקובל על הממשלה

הבריטית, שלפיו רחבת הכותל שייכת למוסלמים ואילו היהודים רשאים להתפלל ברחבת הכותל בחסד ולא בזכות. אי לזאת נאסר על היהודים להביא ספסלים, מחיצות, ספרי תורה ואף לתקוע בשופר ביוהכ"פ. למרות האיסור העמידו היהודים מחיצת בד ביום הכיפורים בשנת תרפ"ט, שסולקה ע"י שוטרים בריטים באמצע תפילת יוהכ"פ. למחרת האירוע, התייצבו מרן הרב עם עמיתו הרב יעקב מאיר וחברי הועד הלאומי במשרדו של מ"מ הנציב הבריטי, ומחו נמרצות על המעשה. הרבנות אף הכריזה על תענית צבור, מרן הרב פרסם את מאמרו הידוע "כתלנו", המסיים בקריאה נרגשת זו: "יידעו כל עמי התרבות כולם וחבר הלאומים והעם הבריטי בעל המנדט ויראו לתקן את המעוות ולא יוסיפו לנגוע עוד בנחלת קודש הקודשים. וידעו מיהו זה העומד אחר כותלנו" (התור, י"ז חשוון תרפ"ט).

הערבים המשיכו להתנכל ליהודים וכדי להוכיח את בעלותם, פועלים ערבים החלו לערוך שינויים מבניים במקום. חמורים עמוסי פסולת החלו לעבור ולהפריע ליהודים במהלך תפילתם. הרב דרש להפסיק את עבודתם. המושל נענה בחיוב, אך לבסוף נכנע ללחץ הערבים.

בתשעה באב תרפ"ט, התקיימה תהלוכת נוער יהודי באשור השלטונות לכוון הכותל המערבי ובברכתו של מרן הרב. למחרת התפרצו כ-2000 מוסלמים לרחבת הכותל, הבריחו את היהודים ושרפו ספרי תורה. ההתנכלויות הגיעו לשיאן כמאה יהודים נרצחו בירושלים, במוצא ובחברון הידועים כמאורעות תרפ"ט.

כעבור חדשיים מינתה הממשלה הבריטית את ועדת שאו-לחקור את הנושא כדי להרגיע את הרוחות ולהגיש הצעות מעשיות על מנת למנוע את הישנות הפרעות.

ועדת החקירה, חקרה את המופתי בביתו כבקשתו, אך מרן האמת היא כמו חותמת שבאה כולה בבת אחת. הסבר זו מופיע אצל ר"ח ליפשיץ, שבחי הרא"ה, עמ' קצג, בשם ר"א פלצניק, שהרב הזכיר עוד בשנת תרפ"ד בהיותו באמריקה בעניין אחדות העם, שם הדגיש יותר את הצד של שלום, לעומת כאן שהדגיש הוא יותר על "האמת".

בעתון "ההד", מחודש טבת תר"ץ, הובאה ידיעה מעניינת הכתב! איש-שדה, המתארת את מסיבת הפרידה שנערכה לשני הפרקליטים סיר מרימן ולורד אירלי, וכן דברי הפרידה שנשא מרן הרא"ה באותו מעמד וזו לשונו: "בפגישת-פרידה עם עורכי-הדין מצד היהודים סיר מרימן ולורד אירלי, שבה נאם מר קיש והגיש למר מרימן למזכרת תנ"ך בכריכה יפה וללורד אירלי אלבום מארץ ישראל, אמר הרב קוק כדברים האלה:

"שתי המתנות שני סמלים הם. כי לכנסת ישראל יש שני מיני יודים, שבשעת צרה עומדים הם לימינה ותובעים את זכויותיה: חסידי אומות העולם, המכירים בזכויות הנצחיות של ישראל על ארץ מכורתו, ואחים שהשפעתם רבה בין אומות העולם אלא שמפני גלותנו, הם רחוקים רחוק מקום שגורם גם לרחוק היחס לא". למר מרימן השייך לסוג הראשון נתנו תנ"ך שמתוכו יתברר לו עוד יותר צדקת דרישותינו וזכויותינו על ארצנו,³ כי כל התוכן של התנ"ך קשור בקשר שבין ישראל לארצו.⁴ ולמר רידינג הנחשב לסוג

השני נתנו אלבום מארצנו, כי במדה שארץ ישראל תתקרב אליו ירגיש גם הוא יותר את קרבתו הנצחית אליה, ואל התנ"ך.

אתם מלאתם את תפקידכם לפני הועדה ועתה מצפה לכם תפקיד חדש. ושני התפקידים הזכיר הנביא זכריה בימי עליית עזרא באמרו: "האמת והשלום אהבו" (זכריה ח, ט). עד כה עסקתם בעבודה שתעודתה להשכין שלום, כי זוהי תעודת ועדת החקירה, ומעתה עליכם למלאות התפקיד השני, לברר את האמת. השלום הוא שמו של הקב"ה והאמת חותמו.⁵ ההבדל בין כתיבת שם ובין החתימה הוא, שאותיות השם נכתבות בזו אחרי זו ולא בבת אחת וחותרם יוצא כולו בפעם אחת ולא קמעא קמעא. ואם עבודת השלום שבה עסקתם עד כה היתה מוכרחת להעשות לשעורים,⁶ הרי מעתה, כשתבואו לגלות בעולם את האמת,⁷ עליכם לגלותה כולה כמות שהיא בפעם אחת, כתכונת החותרם.⁸

1. המסיבה נערכה במלון עדן בירושלים ביום א', י"ג בכסלו תר"צ, ראו "מסיבה לכבוד סיר בויד מרימן ולורד אירלי", דבר, י"ד בכסלו תר"צ, עמ' 1.
2. קולונל פ"ה קיש (תרס"ח-תש"ג-1888-1943), הקצין האנגלי שעבד עם ההנהלה הציונית.
3. ראו הרב צבי יהודה קוק, לנתיבות ישראל א, עמ' פב, שבאסיפה ציבורית בלונדון לרגל הצהרת בלפור, אמר הרב קוק, "כן יש, לא דווקא להודות, אלא בייחוד לברך את אנגליה על זכות זו, שזכתה להיות מחזיק, מסייע ותומך, בתקומת נצחיותה של כנסת ישראל".
4. ביטוי נפלא שמסכם היטב את תפישת הציונות של מרן הרב קוק. ראו הרחבתו בנושא, "הלכה ומעשה", מאמרי הרא"ה, עמ' 524-537.
5. שם, וימא סט ע"ב, "חותמו של הקדוש ברוך הוא אמת".
6. דרך השלום הוא משא ומתן ממומש, הדרש סבלנות ולקחת שני הצדדים בחשבון להשלים אחד את השני, ראו עולת ראה, עמ' של, "תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם".
7. יתכן שמתייחס הרב קוק למה שמוכרז ב"מסיבה לכבוד סיר בויד מרימן ולורד אירלי" (לעיל הערה 1), שאפילו באותו טקס פרידה, התנצל מרימן אך נמנע מלפרט את הממצאים משום אתיקה מקצועית, עד לסיים עבודת הועדה. למרות בקשתו של הרב קוק, אף כעבור כמעט שנה, מצאתי שעדיין נמנע מרימן מלפרסם את פרטי הממצאים בחו"ל, Canadian Jewish Review, 22/8/30, p. 18.
8. ראו אורות הקודש א, עמ' קל, ומוסר אביך, עמ' לג, שאמת חלקית הינה שקר, כך

בסיום תפקידם נערכה להם מסיבת פרידה, שהיתה החגיגה הראשונה של כלל היישוב מאז מאורעות תרפ"ט. כשמרימן נשא את דבריו הוא נתקבל במחיאות כפיים ממושכות. בדבריו הביע תקווה ותפילה "...שתשוב ההשגחה האלוקית אשר כולנו עובדים אותה, איש לפי

דרכו, והשב תשיב לארץ הזאת את ברכת השלום". לורד אירלי הודה בנאומו שכיבודי, נגעה המשימה לליבו בצורה שונה מאשר אצל מרימן. הוא גילה גאווה ואחוזה לאומית והוסיף, "כשם שאני בוש שאיני יכול לדבר, כך אני גאה על הרגשתי שאני חייב לדעת אותה". באותה עת, לא ידעו החוגגים שהועדה האנגלית תפרסם מסקנות כל כך "נטראליות ומאוזנות", למרות העובדות שהוכחו היטב ע"י פרקליטנו, שבכל קנה-מידה, אשמתם של הערבים היתה ברורה.

הרב בדבריו פרידתו לא חסך את שבט בקורתו על עמדתה הנייטרלית של הועדה האנגלית. הוא מכריז בריש גלי כי השניים טרם סיימו את מלאכתם. אמנם הועדה עסקה בהשכנת שלום, אך עדיין לא הושלם תפקידם ועליהם מוטל לגלות את האמת כולה כחותם, למרות ניסיונם של הבריטים להשתיקה. לימים לימדם הרב פרק במשפט התורה: "בהלכה היהודית יש דין של 'יאוש בעלים' גם מקרקע, אבל כשמישהו בא וגוזל קרקע של מישהו והגזל מוחה וממשיך למחות, אין הבעלות של הגזל פוקעת לעולם".

ערכו: שושנה רייך
והרב ארי יצחק שבט בית הרב

מכתבים למערכת

שלום רב,

הנדון: המאמר על הרה"ג יצחק הוטנר (רי"ה) ז"ל, בעלון "מגד ירחים" כסלו תשע"ב

במאמר מוזכר הקשר המשפחתי שבין רי"ה לבין הרב הראי"ה קוק וזאת עקב נישואי חוה לאה הוטנר לר' צבי יהודה קוק ז"ל. אכן, חוה הוטנר ז"ל היתה קרובת משפחה של רי"ה אך לא באופן המתואר במאמר.

חוה הוטנר היתה בתם של הרב יהודה ליב הוטנר ובת שבע לבית סגל. הרב יהודה ליב הוטנר היה בנו של הרב יוסף זונדל הוטנר, הרב של אישישוק (בעהמ"ס אולם המשפט, חבלי יוסף ועוד). בת שבע, אמה של חוה, היתה בתו של הרב יידל סגל, רב ודיין בוורשא משנת תר"ל ועד לפטירתו בשנת תרפ"ג. לרב יידל סגל היו שני אחים ושתי אחיות. האחיות הצעירה, רחל, נישאה לר' יצחק הוטנר הראשון. ר' יצחק הוטנר לא היה קרובו של הרב יוסף זונדל הוטנר, אף שנשא את אותו שם משפחה. לרחל יצחק הוטנר היו בן, חיים יואל ובת, חנה. לבן ר' חיים יואל הוטנר היו ארבעה ילדים, שני בנים ושתי בנות. האח הבכור היה הרה"ה. נמצא, אפוא, כי הרה"ה היה בן דוד, שלישי בשלישי של חוה הוטנר שנישאה לרצי"ה. קירבת המשפחה הייתה לאמה של חוה, בת שבע לבית סגל ולא לאביה הרב יהודה ליב הוטנר.

בכבוד רב, יהודה פרידנברג

נכד של הרב יהודה ליב הוטנר ונין של ר' יידל סגל

הרב הופיע בפני הועדה קבל עם ועולם וטען לזכותנו על הכותל. הוא דרש שעדותו תהיה פומבית ופתוחה "האמת אינה לא בישנית ולא פחדנית" אמר. הופעתו הרשימה מאד ובעתון התור (א' טבת תר"ץ) נכתב: "ראש רבני א"י קידש שם שמים וישראל בעדותו... הוא נתן כבוד לתורה ולאומה". הרב קוק נקט עמדה תקיפה ובלתי מתפשרת בשאלת הבעלות היהודית על הכותל, לעומת הקו המתון של רוב חברי הסוכנות היהודית (ביניהם ד. ילין ועו"ד אליאש). כשהדיונים היו בעיצומם הציעה הממשלה הבריטית נוסח הסכם שלפיו יכירו היהודים בבעלותם של הערבים על הכותל, ואילו הערבים יכירו בזכותם של היהודים להתפלל ליד הכותל. כדי שהצעתם תהיה ברת תוקף, הרבנות הראשית היתה צריכה לאשר זאת. ואכן משלחת מטעם הועד הלאומי שבראשה עמד יצחק בן צבי, לימים נשיאה השני של מדינת ישראל, באו אל הרב כדי להשפיע עליו לקבל את ההצעה. כששמע מן הרב את דבריהם ענה נחרצות: "חלילה לנו! עם ישראל לא ייפה את כוחנו

לוותר בשמוע על הכותל המערבי! אין לנו שום זכות לכך" (הרמ"צ נריה, מועדי הראיה עמ' תעז). בנו הרצי"ה כתב בספרו נתיבות ישראל (עמ' סב-סה)...זכור יזכרו, גם אנשי הועד הלאומי... את תוקף עמדתו, הוראתו, והדרכתו של אביהם של ישראל, מורה הדור והדורות, בענין הסכם ויתור על הכותל בית חיינו. ולא הוסכם ולא הסכימה לכך האומה הישראלית בתוקף העמדה הזאת".

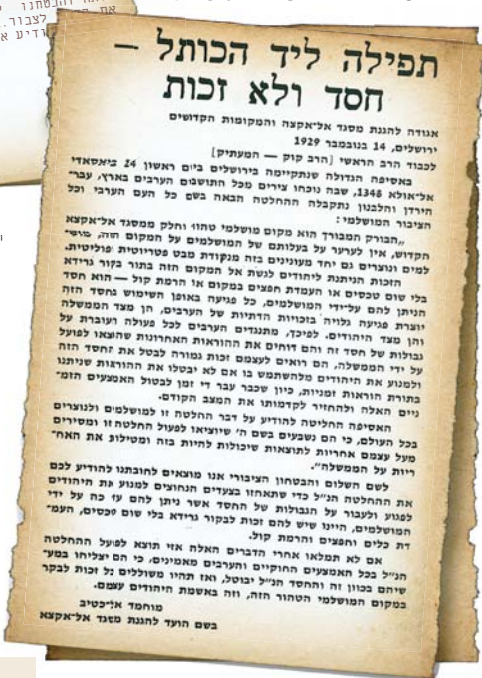
עתה ננסה להתרשם מי הם שני הפרקליטים, סיר מרימן ולורד אירלי, שנבחרו ליצג את יהודי הארץ בפני הועדה? הברון פרנק בויד מרימן (תר"מ-תשכ"ב 1880-1962), הוא עו"ד אנגלי נוצרי אדוק ומאמין, שלימים כיהן בפרלמנט הבריטי מטעם מפלגת השמרנים וכשופט מלכותי.

לורד אירלי זהו תארו הממלכתי של ג'רלד רופוס אייזיקס (תרמ"ט-תש"כ 1889-1960), עו"ד יהודי מתבולל, אך משפחתו הייתה קשורה למפעל הלאומי. אביו, רופוס דניאל אייזיקס, המרקוז מרידינג, כיהן כשר החוץ וכנשיא בית המשפט העליון באנגליה, ועסק בהקמת מפעל החשמל בארץ, על שמו נקראת תחנת הכח רידינג בת"א. חמיו-לורד אלפרד מונד-הברון של מלצ'ט, כיהן כנשיא הראשון של הטכניון ועל שמו הישוב תל מונד. לורד אירלי, המכונה אף הוא: לורד רידינג, שימש בוועדה כמשנהו של מרימן.

שניהם גילו מסירות רבה כדי להוכיח את אכזריותם של הפורעים הערביים בחברון ואת אשמתם. הערבים אף התלוננו שהיהודים זכו לפרקליטים מהשורה הראשונה של משפטני אנגליה. חברי הסוכנות היהודית הדריכו אותם לנקוט בקו מתון ולא לדרוש בעלות על הכותל לעומת עמדתו החד משמעית והנחרצת של הרב קוק.

ההסכמה לפשרה עליה חתמו יצחק בן צבי, וי"ד "הועד הלאומי"

דר' ארתור - שמעון רופין

ראוויץ (חבל פוזן, פרוסיה) תרל"ו (1876) - ירושלים, כ"ד טבת תש"ג (1943)

את המעוות...". בהמשך מסביר הרב קוק "היער הזה שהוא קנין כללי של האומה הישראלית, וזכרו קדוש לאיש אשר הרים את דגל הלאום-אי אפשר שנשא ונסבול בחילול קודש ה' לעיני כל ישראל..." הרב מסיים איגרת זו בהערכה רבה לפעלו של דר' רופין. (אגרות הראיה א, רצ"ו).

נושא אחר שהעסיק את מרן הרב קוק היה סידור הפרשת תרומות ומעשרות בישובים החקלאיים ברחבי הארץ. בשלב מסוים נודע לרב שיש התרופפות בנושא. על כן פונה הרב אל דר' רופין ומבקש אותו לסייע לתקן מה שהחלט מכבר. באגרת בשנת תרע"ג הוא כותב לדר' רופין: "הנה נוסע בשליחותי הרב ר' בנציון ידלר לתקן את

היבול של המושבות הגליליות בהפרשת תרומות ומעשרות..." הרב מבקש בקשה אישית: "אבקש בזה מכבוד אדוני, יואיל נא לתת מכתב על יד הרב הנ"ל לכל החוות שתחת דגלו שיתנו לו להפריש את כל היבול כדת... ויואל נא בטובו לתן למוכ"ז סך מאה פרנק להוצאת הנסיעה הזאת..." (אגרות הראיה ב, תקפ"ו). פניה דומה לזו פונה הרב אל דר' רופין בשעה שהרב ב"ס גאלין שבשוויץ. אגרת זו היא משנת תרע"ה. ראוייה לציון הפניה האישית "לכבוד האדון המרומם החכם הנעלה מר דר' רופין נ"י", התארים מעידים על רחשי הכבוד ששררו בין השניים. "ויברכוהו בכל לב כל יראי ה' וחושבי שמו..." (אגרות הראיה ב, תשכ"ט). במכתב מי"ח מנ"א תרע"א כותב הרב לרופין "...מייתי את השו"ב ר' שלמה מירקין מרמלה לעשר תמיד את כל יבול חולדה ולוד... באופן שיהיה היבול כשר לכל ישראל..."

פרשה מיוחדת היא דאגתו של הרב קוק ליהודים עולי תימן שהגיעו לארץ. רבים מיהודי תימן התיישבו ברחובות, שם מצאו את פרנסתם בפרדסי הסביבה, והם בקשו לבנות לעצמם בתי קבע. באגרת מה' תשרי תרס"ט מרן הרב קוק כותב לועד המושבה רחובות: "בששון לב ובתודה קבלתי את הזמנתכם החביבה לבוא לחגיגת הנחת אבן היסוד לבנין הבתים בעד אחינו הפועלים התימנים..." "אך היה מי שביקש להכשיל צעד זה. הרב נרתם לבטל ניסיון זה, הוא כותב אל "המשרד הארצישראלי" שבראשו עמד רופין, "הגיעני מרחובות מכתב, שבו כתוב שהמגרש אשר עשינו בינינו חוזה לבנות עליו בתים בשביל התימנים, חפצים לבנות עליו בתים בשביל פועלים אשכנזים... הנני מחכה לתשובתכם הנכבדה להרגיע רוחי... שבמגרש הנ"ל יתיישבו רק פועלים תימנים..." (אגרות הראיה ב, תס"ב).

נושא הכשרות במטבחי הפועלים העסיקה מאד את מרן הרב. משנודע לו על מטבח פועלים בחווה שלבד שהפך לטרפה, הוא מריץ איגרת למשרד "הארצישראלי" בדרישה לתקן את המצב: "...ואבקש מאד שהמשרד בעצמו יעשה את הצעדים היותר נמצים בלא שום דחוי לתקן את המעוות האיום והמעליב עד נפש הזה". שוב רואה הרב בדר' רופין כתובת לטפל בנושאים השונים הקשורים בחיי הדת בארץ ישראל.

באגרת מי"ד סיון תרע"ב מבקש הרב מדר' רופין לדאוג למר א' ברוך בכר שהוא "פועל הגון", אבקש מהדרת כבודו שישים לבו הטוב אליו לשכנו באחד הבתים שיבנו במושבה הנ"ל (לא מזכרת שם המושבה) לטובת הפועלים. בתקוה שיואל הדרת כבודו למלא בקשתו...". פועל אחר שאשנתו חלתה מאד ואושפזה בבית חולים בירושלים, מבקש הרב שיקבלו אחת מבנותיו... לבית הספר אשר עומד למשמעת כבודו...". ובר"ח אלול תרע"ב כותב דר' רופין אל הרב בעניינה של משפחה תימנית מואדי חנין (היא נס ציונה) "שתגור בחדר אחד שבבנין בית התפילה אשר רכשנו".

זכה דר' רופין ועל שמו נקרא הקיבוץ כפר רופין שבעמק בית שאן, ומדרשת רופין שבעמק חפר. כמו כן נקראו על שמו רחובות בערי ישראל לרבות דרך רופין בירושלים, המובילה לכנסת ולקריית הממשלה.

דר' מיכאל ריגלר
ירושלים ת"ו

מנהיג ציוני, כלכלן וסוציולוג. אבי ההתיישבות הציונית בארץ ישראל. רופין נולד למשפחה מסורתית אמידה, אולם בגיל 15 הפסיק את לימודיו בשל מצב כלכלי קשה שאליו נקלעה משפחתו. סייע בפרנסת המשפחה כפקיד בבית מסחר גדול לתבואות בעיר מארבורג. בשנת תרס"ג קיבל תואר דר' על מחקרו "דרוויניזם ומדעי החברה" (בגרמנית). בשנת תרס"ה נתמנה למזכיר החברה לדמוגרפיה וסטטיסטיקה יהודית (בגרמניה). מהלך חשוב בחייו היה הצטרפותו לתנועה הציונית (תרצ"ה), ובקיץ של אותה שנה השתתף בקונגרס הציוני השביעי בבזל. כעבור שנתיים נשלח ע"י דוד וולפסון נשיא ההסתדרות הציונית לחקור את מצב היישוב בארץ ישראל ולבדוק את האפשרויות לפיתוח החקלאות והתעשייה בארץ. רופין עלה והתיישב בארץ עם בני משפחתו בשנת תרצ"ה, ומונה לעמוד בראש "המשרד הארצישראלי". המשרד הוקם בכ"ט אדר ב' תרס"ח (1.4.1908). ביפו, בהתאם להחלטת הקונגרס הציוני. רופין הביא לשגשוג המשרד בעקבות גישתו הנמרצת ליישוב בארץ. בנוסף למשרד הארצישראלי, הוקמה גם חברת "הכשרת היישוב" שעסקה ברכישת אדמות בארץ ישראל. המשרד הארצישראלי הסתייע בשלושה מוסדות: הקק"ל, חברת הכשרת היישוב וקרן תרומות עצי זית. פעילותו הנמרצת ואהבתו לארץ ישראל ולבונה הפכו את המשרד למוסד ההתיישבות העיקרי בא"י בתקופה הנידונה. בעוד שבתקופת פעילותה הראשונה התרכזה החברה ברכישת קרקעות להתיישבות חקלאית, הרי שלאחר תום מלחמת העולם הראשונה החלה לעסוק גם ברכישת קרקעות להתיישבות עירונית, ורכשה את אדמות השכונות תלפיות ורחביה בירושלים, וכן קרקעות בתל-אביב ובחיפה.

גורמים שונים גרמו להצלחתו של דר' רופין: הניסיונות של "העליה הראשונה", שלמרות כל כישלונותיהם הכשירו את הקרקע במושבות להמשך המפעל החקלאי, כמו כן, בניה של "העליה השנייה", שגדלו באווירה ציונית והוכשרו לעבודה בתוך המושבות הקיימות בארץ וכן התקדמות המדע החקלאי בארץ שנתן דחיפה עצומה להתפתחות החקלאות.

בשל תפקידו המרכזי של רופין בבנין הארץ, הן בישובים החקלאיים לסוגיהם, הן בישובים העירוניים שפרחו והתפתחו, מצא בו מרן הראי"ה קוק כתובת לפניות בעניינים הקשורים בשמירת מצוות התלויות בארץ, שמירת השבת וכד'. אגודות שונות ביקשו את זרת מרן הרב וראו כבוד בעצם חברותו באגודתם. כך "החברה להחזקת המקומות ההסטוריים בארץ ישראל" (הרב חתום יחד עם דר' רופין ואחרים על פניה לאישים שונים להצטרף לחברה). פעילותו של מרן הרב במושבות החקלאיות היא מן המפורסמות. משנודע לרב על פירצה או חריגה מן הכללים שקבע כרב הראשי לארץ ישראל, מחה על כך ושיגר מכתבי מחאה ונזיפה למוסדות הרלבנטיים. במרץ רב פעל הרב כדי שיינתן צביון דתי למושבות, ובמיוחד כאב את התרופפות שמירת השבת במושבות.

אל הרב הגיעה שמועה בדבר חילול שבת בפרהסיה ב"ער הרצל", "השומר העברי וכוך על סוסו כל יום השבת ולילו". בעקבות שמועה זו משגר הרב איגרת (אייר תר"ע) הפותחת במלים "הנני בא אליך לדבר דבר מקורות לבבי ההומה מאד, ואקוה שברוחך הטובה תבין הגיגי, ותמהר להרגיע את רוחי הסוער... כי תתקן

עלון חודשי בהוצאת "בית הרב" רח' הרב קוק ת.ד. 6275, ירושלים 91062
טל: 02-6232560, פקס: 02-6242908
betharav@zahav.net.il www.moreshet.co.il/beit-harav
ניתן לקרוא את העלון "מגד ירחים" גם באתר: www.yeshiva.org.il
עריכה: שושנה רייך

עלון חודשי בהוצאת "בית הרב"

רח' הרב קוק ת.ד. 6275, ירושלים 91062

טל: 02-6232560, פקס: 02-6242908

betharav@zahav.net.il www.moreshet.co.il/beit-harav

ניתן לקרוא את העלון "מגד ירחים" גם באתר: www.yeshiva.org.il

עריכה: שושנה רייך

מגד ירחים